

AVRAM IANCU - 200!

Cetatea Cavalerilor

Fondator: Colonel Dr. Constantin MOSINCAT
Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Clio
Editura Tipo MC, Oradea, 2020

Nr.8(48/august 2024)

23 AUGUST 1944, OPORTUNITATE, ERORI, CONSECINȚE

Col. prof. univ. dr. Ion GIURCĂ¹

Trecerea României de partea Națiunilor Unite, la 23 august 1944, a fost o decizie și acțiune care, timp de 80 de ani rămâne un subiect de discutat și discutabil, în condițiile în care istoriografia românească și străină a prezentat în mod diferit și contradictoriu acel moment, considerat necesar și benefic pentru înfrângerea Germaniei și scurtarea duratei războiului în Europa.

Subiectivitatea abordării subiectului este determinată de politizarea excesivă a evenimentului atât până în 1989, cât și după schimbarea de regim politic în România. Apariția unui curent pro Ion Antonescu, un altul pro monarhic favorabil fostului suveran al României din acea perioadă, revenit în atenția publicului și vieții politice românești, a avut ca efect exprimarea unei diversități de puncte de vedere în legătură cu actul de la 23 august 1944 și consecințele imediate pentru țară, armată și populația țării.

Istorici consacrați, alții în curs de afirmare, pasionați de istorie și doritori de exprimare a punctelor de vedere, au scris și vorbit despre subiect în lucrări de specialitate, în articole științifice, în cadrul unor conferințe sau au postat pe mijloacele electronice de socializare despre eveniment. Prin urmare, în loc de clarificare a situației, lucrurile par a fi mai neclare ca oricând pentru cea mai mare parte a populației.

Sunt însă și abordări serioase, bazate pe analiza documentelor vremii și a lucrărilor memorialistice, care permit specialiștilor în domeniu să exprime un punct de vedere pertinent și credibil.

În cadrul unei mese rotunde on line organizată de Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară în anul 2009 cu specialiști în domeniul cercetării istoriei celui de-al Doilea Război Mondial, din țară și străinătate, la 65 ani de la actul de la 23 august 1944, au fost puse invitaților mai multe întrebări, printre care: „Cum apreciați, astăzi, gestul României de la 23 august 1944?”, „Care credeți că sunt izvoarele documentare și lucrările apărute în ultimii ani care ar putea determina reinterpretarea și reconsiderarea evenimentelor de la 23 august 1944”, „Care este opinia dumneavoastră cu privire la rolul principalilor actori implicați în evenimentele de acum 65 de ani (monarhia, armata, partidele politice, regimul antonescian)?” și „În ultimii ani s-a acreditat ideea că schimbarea de alianță de la 23 august 1944 a determinat și a accelerat procesul de ocupare a țării de către Armata Roșie. Cât adevăr există într-o asemenea afirmație?”².

Concluzia generală din sinteza răspunsurilor este că: „...actul de la 23 august 1944 a fost un act legitim, regele și armata au fost principalele personaje al acestui act, și acțiunile sovieticilor ar fi continuat cel puțin la fel de rău indiferent în care din variante ar fi luat sfârșit alianța României cu Germania”³.

Răspunsurile specialiștilor cărora li s-a adresat întrebările sunt interesante, demne de citit și reținut⁴, înscriindu-se în diversitatea de opinii determinate și de cele două curente atât de evidente după 1990.

Nu-mi propun să prezint sau să analizez abordările în privința momentului 23 august 1944 în istoriografia românească, un demers dificil de realizat, în condițiile schimbărilor succesive în privința scrierii istoriei naționale, determinate de factori interni și externi, de limitarea accesului la informații cu conotație politică și militară.

¹ Universitatea Hyperion din București. Abstract: The act of August 23, 1944 continues to be a topic of discussion, in the context in which two directions of approach were outlined: that of the supporters of Ion Antonescu and those of the former king Mihai I. The main aspects of the discussions have in mind: the appropriateness of the act of August 23, 1944, the content of the Proclamation of King Mihai I from the evening of the day, the political and military consequences of the lack of an official communication of the decision of the leadership in Bucharest. Despite all these contradictory discussions, there is consensus on the need for Romania to join the United Nations, the aspect that continues to be debated being the moment and the conditions for adopting the decisions. Keywords: armistice, army, communication, declaration, internment, operations, proclamation, soviet, state, strike, United Nations.

² General maior (r) dr. Mihail E. Ionescu, *23 august 1944, un eveniment controversat*, în *Revista de istorie militară*. Nr. 3-4/2009, p. 1.

³ *Ibidem*.

⁴ Pe larg în, *Revista de istorie militară*, nr. 3-4, 2009, p. 5-30.

AVRAM IANCU - 200!

Nr.8(48/august 2024)

Chiar și lucrările memorialistice, declarațiile celor implicați în acțiunea de la 23 august 1944, consemnate în presa scrisă și audio-vizuală, sunt în multe cazuri discutabile, diferite de la o perioadă la alta, atât cele până în 1990, cât și după schimbarea regimului politic din țară.

Însuși denumirea dată schimbării de atitudine a României, începând cu seara zilei de 23 august, este un subiect la care nu s-a ajuns la consens. Ce a fost? Lovitură de stat? Insurecție armată antifascistă și antihitleristă? Revoluție de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă?

Mă voi referi la primul aspect și formula care continuă să fie utilizată, cea unei lovituri de stat, care este definită ca fiind un „*act de violare a constituției stabilite, prin care un grup de persoane preia puterea într-un stat*”⁵.

Consider că nu a poate fi vorba de o asemenea acțiune, în condițiile în care, regimul constituțional fusese abolit odată cu aducerea la conducerea țării a generalului Ion Antonescu, iar regele Mihai I își exercita prerogativele în conformitate cu prevederile „Decretului nr. 3072” din 6 septembrie 1940, semnat de generalul Ion Antonescu și tânărul suveran, care prevedea: „*Regele exercită următoarele prerogative regale: a) El este Capul Oștirii; b) El are dreptul de a bate monedă; c) El conferă decorațiunile române; d) El primește și acreditează ambasadorii și miniștri plenipotențari; e) El numește pe Primul-ministru, însărcinat cu depline puteri; f) El are dreptul de amnistie și grațiere*”⁶.

Sigur, modul de înlăturare din funcție a generalului Ion Antonescu, reținerea sa și ulterior a principalilor săi colaboratori, este cea care poate determina utilizarea termenului de lovitură de stat.

Totuși, regele Mihai I a acționat conform prevederilor decretului din 6 septembrie 1940 și în privința numirii generalului Constantin Sănătescu, astfel că noul guvern constituit în seara zilei de 23 august nu a depus jurământul față de suveran, așa cum nu o făcuse nici generalul Ion Antonescu. De aici se poate pune în discuție legitimitatea primului guvern condus de generalul Constantin Sănătescu.

Până la 31 august 1944, când a fost emis „Decretul regal nr. 1626” prin care era repusă în drepturi Constituția din anul 1923, guvernul condus de către generalul C. Sănătescu a funcționat în baza „Decretului nr. 3072” din 6 septembrie 1940. Totuși, după publicarea decretului de repunere în drepturi a Constituției din anul 1923, cât și de abrogare a tuturor decretelor referitoare la investirea Președintelui Consiliului de Miniștri cu puteri depline și fixarea prerogativelor regale⁷, se impunea renumirea primului ministru și desfășurarea activităților protocolare cutumiare de funcționare a Casei regale și guvernului. Abia la 6 noiembrie 1944, când s-a format cel de al doilea guvern condus de C. Sănătescu, procedura a fost reluată, întrându-se în starea de normalitate.

Cel mai important moment din seara zilei de 23 august 1944, cu consecințe politice și militare dezastruoase pentru țară, populație și militarii din armata română, l-a constituit transmiterea la postul de radio, la ora 22.25, a „Proclamației” regelui Mihai I, al cărei conținut impune o analiză detaliată și corectă.

În acest scop, readucerea în atenție a conținutului acesteia, sublinierea ideilor de bază, o consider necesară:

„Români,

În ceasul cel mai greu al istoriei noastre am socotit, în deplină înțelegere cu poporul meu, că nu este decât o singură cale, pentru salvarea țării de la o catastrofă totală: ieșirea noastră din alianța cu puterile Axei și imediata încetare a războiului cu Națiunile Unite.

Români,

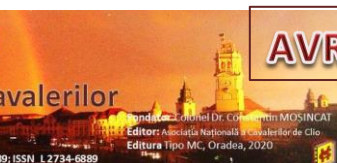
Un nou guvern de uniune națională a fost însărcinat să aducă la îndeplinire voința hotărâtă a țării de a încheia pacea cu Națiunile Unite. România a acceptat armistițiul oferit de Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii. Din acest moment încetează lupta și orice act de ostilitate împotriva armatei sovietice, precum și starea de război cu Marea Britanie și Statele Unite. Primiți pe soldații acestor armate cu încredere. Națiunile ne-au garantat independența țării și neamestecul în treburile noastre interne. Ele au recunoscut nedreptatea dictatului de la Viena, prin care Transilvania ne-a fost răpită.

Români,

⁵ <https://dexonline.ro/definiție/lovitură>

⁶ Monitorul Oficial, partea I-a, nr. 214 bis, 14 septembrie 1940, p. 5294.

⁷ Monitorul Oficial, partea I-a, nr. 202, 2 septembrie 1944, p. 623.

AVRAM IANCU - 200!

Nr.8(48/august 2024)

Poporul nostru înțelege să fie stăpân pe soarta sa. Oricine s-ar împotrivi hotărârii noastre libere luate și care nu atinge drepturile nimănui este un dușman al neamului nostru. Ordon armatei și chem poporul să lupte prin orice mijloace și cu orice sacrificii împotriva lui. Toți cetățenii să se strângă în jurul tronului și al guvernului pentru salvarea Patriei. Cel care nu va da ascultare guvernului se opune voinței poporului și este un trădător de țară.

Români,

Dictatura a luat sfârșit și cu ea încetează toate asupririle. Noul guvern înseamnă începutul unei ere noi în care drepturile și libertățile tuturor cetățenilor țării sunt garantate și vor fi respectate. Alături de armatele Aliate și cu ajutorul lor, mobilizând toate forțele națiunii, vom trece hotarele impuse prin dictatul nedrept de la Viena, pentru a elibera pământul Transilvaniei noastre de sub ocupația străină.

Români,

De curajul cu care ne vom apăra cu armele în mână independența împotriva oricărui atentat la dreptul nostru de a ne hotărî singuri soarta depinde viitorul țării noastre. Cu deplină încredere în viitorul neamului românesc, să pășim hotărâți pe drumul înfăptuirii României de mâine, a unei Românie libere, puternice și fericite"⁸.

Textul Proclamației este atribuit lui Lucrețiu Pătrășcanu⁹, unul dintre intelectualii Partidului Comunist Român, care, alături de Emil Bodnăraș, a făcut parte din grupul celor care au pregătit acțiunea politică și militară care urma să fie declanșată la 26 august 1944.

Documentul are câteva prevederi care sunt în totală contradicție cu realitățile istorice, dar și cu situația la data întocmirii și prezentării publicului din țară și străinătate.

S-a scris în Proclamație și regele Mihai I a citit fără rețineră că decizia de salvare a țării de la o catastrofă totală a fost luată „în deplină înțelegere cu poporul meu”. A fost dezinformare inacceptabilă și lipsită de credibilitate, știut fiind că legătura suveranului cu poporul era aproape inexistentă în condițiile limitării atribuțiilor de către Ion Antonescu, cel care conducea discreționar destinele țării. Partidele politice funcționau cu acordul conducătorului statului doar prin câțiva reprezentanți, PNL și PNTJ lucrând în plan extern pe filiera anglo-americană, în timp ce ai PCR pe filieră sovietică. Dacă în cazul PNL și PNTJ acțiunea pe plan intern și extern era acceptată tacit de către Ion Antonescu, cea a PCR era netransparentă și necunoscută. Suspiciunea de legături cu sovieticii în privința acțiunii în curs de pregătire și în privința execuției este justificată, chiar dacă deocamdată nu există dovezi clare.

Utilizarea formulei „ieșirea din alianța cu puterile Axei” este, de asemenea, inexactă. În primul rând, relația politică și militară dintre România și Germania nu a fost una de alianță oficială, ci una formală, fapt de a permis subordonarea politică și militară a României intereselor Germaniei, aspect rezultat clar din declarațiile lui Ion Antonescu din septembrie 1940, iunie și iulie 1941, cât și în vara anului 1942¹⁰.

Din motive greu de înțeles și explicat, conducătorul statului român angajase țara în război fără nicio condiționare și prevederi de colaborare și cooperare în plan politic și militar, justificate ulterior celor care au ridicat problema atitudinii sale.

În al doilea rând, la data prezentării la radio a Proclamației regelui Mihai I, partea germană, ca de altfel și statele Națiunilor Unite, nu a fost notificată oficial de desprinderea României de Axă. A fost, cu siguranță, cea mai mare eroare comisă în seara zilei de 23 august 1944.

Anunțul că „România a acceptat armistițiul oferit de Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii” ridică, de asemenea, problema concordanței între conținutul „Proclamației” și realitatea din ziua de 23 august 1944. Într-adevăr, așa cum este cunoscut, începând cu anul 1943, la Istanbul, Cairo și Stockholm, cu acordul lui Ion Antonescu, trimiși ai PNL și PNTJ, ai Ministerului Afacerilor Străine, au purtat discuții cu reprezentanți ai celor trei state, fără a se ajunge la consens și finalizarea de comun acord a unui document, în baza căruia să se acționeze în plan politic și militar la un anumit moment.

⁸ Proclamația Regelui Mihai I către Țară, <https://www.romaniaregală.ro>

⁹ Într-un interviu acordat lui Stelian Tănase regele Mihai I a afirmat că la document a lucrat „oamenii mei care erau acolo, împreună cu Maniu, Brătianu și Pătrășcanu”. Pe larg în, Stelian Tănase, *Conversații cu Regele Mihai*, Editura Cotrint, București, 2018, p. 89-103.

¹⁰ Pe larg în Alesandru Duțu, Mihai Retegan, *România în război. 1241 zile de încleștare, Eliberarea Basarbiei și a Bucovinei de Nord (22 iunie-26 iulie 1941)*, Editura Globus, București; Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu. Relațiile germane-române 1938-1944*, Editura Humanitas, București, 1994, p. 149-192.

AVRAM IANCU - 200!

Nr.8(48/august 2024)

Formula utilizată, cea de *armistițiu*, era în discordanță cu ceea ce se dorea de către partea română și statele contactate, știut fiind că un asemenea document statua, conform cutumelor diplomatice ale vremii, un „*Acord între state beligerante în vederea încetării temporare a operațiunilor militare*”¹¹. În realitate, acele propuneri de armistițiu, acceptate formal de către partea sovietică în aprilie 1944 și invocate în august, aveau prevederi care excedau unui armistițiu în forma sa clasică. Nu era ceva nou în privința formulării și conținutului a ceea ce se numea armistițiu, începutul constituindu-l, se pare, documentul semnat la Compiègne la 11 noiembrie 1918.

În fapt, ceea ce solicita sovieticii, cu acordul aliaților săi, se înscria în prevederile „Declarației de la Casablanca”¹²-capitularea necondiționată, urmată de impunerea unor prevederi care să fie executate până la sfârșitul războiului și încheierea păcii. Real, așa numitul armistițiu poate fi considerat un *tratat preliminar de pace*.

Este evident că prin această prevedere a „Proclamației”, populația țării și militarii aflați în zona operațiilor militare, etapelor sau interioară, au fost dezinformați, duși în eroare, iar consecințele s-au văzut în timp scurt.

Un alt mesaj transmis prin Proclamație a fost acela că „*Din acest moment încetează lupta și orice act de ostilitate împotriva armatei sovietice*”. Era un mesaj al al suveranului în calitate de cap al oștirii, deși puterile și influența sa asupra armatei erau limitate, care, conform cutumelor, trebuia urmat sau însoțit de un ordin al Șefului Marelui Stat Major, ceea ce s-a și întâmplat imediat după ce generalul Gheorghe Mihail, numit în acea funcție, a semnat „Directiva operativă nr. 1”, care a prevăzut scopul politic al acțiunii noastre: „*Armata română încetează lupta alături de trupele germane, în scopul de a obține pacea de la Națiunile Unite și de a reîncepe lupta alături de forțele armate ale acestora pentru eliberarea Ardealului de Nord*”¹³.

În scopul politic al acțiunii militare nu exista vreo referire la încheierea armistițiului cu statele Națiunilor Unite, se exprima doar dorința obținerii păcii din partea foștilor adversari, ceea ce nu putea fi un deziderat imediat. Prin urmare, putem considera că prevederea din „Directiva operativă nr. 1” era în discordanță cu o prevedere a „Proclamației” suveranului, fiind evidentă lipsa unei unități de concepție și acțiune la nivel politic și militar.

De altfel, la ora emiterii „Directivei operative nr. 1” între suveran și șeful Marelui Stat Major nu exista posibilitatea unei comunicări, regele fiind deja în drum spre destinația stabilită probabil anterior. Apoi, între conducerea armatei și cei care decideau modul de acțiune nu exista o comunicare, având în vedere degringolada existentă în noaptea de 23/24 august 1944.

O altă prevedere gravă, cu consecințe neprevăzute la data emiterii „Proclamației”, a fost cea conform căreia: „*Din acest moment încetează lupta și orice act de ostilitate împotriva armatei sovietice*”.

Acea prevedere aduce aminte de vara anului 1940, când, în contextul deciziei de cedare fără luptă a teritoriului dintre Nistru și Prut, s-a dispus ca trupele române să nu deschidă focul asupra agresorilor. Consecințele tragice, greu de suportat moral de către militarii cu responsabilități în apărarea țării, sunt cunoscute.¹⁴

Cum se putea executa o asemenea acțiune în condițiile în care „Proclamația” nu putea fi recepționată, nu exista garanția unei acțiuni de dezinformare. Ordinele se transmit pe căile de comunicare specifice armatei, de regulă codificat, ceea ce nu s-a întâmplat. Prin urmare, încetarea luptei și a actelor de ostilitate a avut loc mai târziu, în urma unor ordine ale Marelui Stat Major, conform cărora comandanții militari români trebuia să intre în contact cu cei sovietici, să stabilească modul de acțiune și cooperare în lupta împotriva trupelor germane. Existau atunci fie rețineri, fie temeri în privința contactului cu comandanții militari sovietici. Apoi unitățile române erau încadrate, de la nivel regiment în sus, în structuri militare germane, care continuau să lupte cu îndârjire împotriva trupelor sovietice, chiar dacă se conștientiza că bătălia pentru Moldova era pierdută, singura speranță fiind retragerea pe aliniamentul fortificat Focșani, Nămolosa, Brăila, unde să fie oprită ofensiva sovietică.

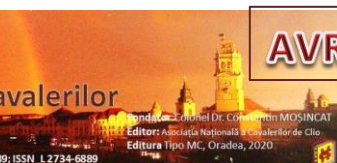
Consecințele imediate ale acestei prevederi din „Proclamație”, cât și din ordinele Marelui Stat Major, au fost dramatice. Fără o notificare oficială în privința atitudinii față de armata română, trupele

¹¹ <https://dexonline.ro/definiție/armistițiu>

¹² *Casablanca Declaration*, https://www.accordingtophillips.com/uploads/8/1/8/3/81833274/1943_casablanca_

¹³ AMNR, *fond Marele Stat Major*, dosar nr. 838, f. 34-39.

¹⁴ Pe larg în, Valeriu Florin Dobrinescu, *Bătălia pentru Basarabia*, Editura Moldova, Iași, 1990; Ion Șișcanu, *Raptul Basarabiei*, Editura Universitas, Chișinău, 1992; Ion Giurcă, *Drama României Mari*, Editura Pro Transilvania, București, 2000.

AVRAM IANCU - 200!

Nr.8(48/august 2024)

sovietice continuau operațiunile spre Poarta Focșanilor, obiectivul final la operației, pentru evitarea instalării trupelor române și germane pe aliniamentul fortificat. Abia după 23 august 1944 misiunea Frontului 2 Ucrainean a fost extinsă, având ca obiectiv și capitala României.

Acțiunile trupelor sovietice din acele zile erau o continuare a punerii în aplicare a ordinelor primite încă din aprilie 1944 după trecerea Prutului, care prevedeau urmărirea inamicului până la zdrobirea și capitularea lui.

În seara zilei de 23 august 1944, la ora 23, s-a transmis ordinul Marelui Stat Major de încetare a operațiunilor militare contra armatei sovietice. În acel moment părți importante din diviziile 2 și 15 infanterie, Comandamentul 110 Infanterie fusese dezarmat la Tătărești (Tatar Bunar), iar diviziile 11, 14 infanterie și Divizia 5 Cavalerie au avut aceeași soartă în zona Huși.

În seara zilei de 25 august diviziilor 1, 4, 6, 8, 13, 20 infanterie, Diviziei 1 de Gardă, Diviziei 1 Blindată, Comandamentului 101 Munte, li s-a cerut să depună armele. La intervenția generalului Radu Gheorghe, comandantul Corpului 1 Armată, armele au fost înapoiate, iar la 27 august la Blăgești, jud. Bacău, în urma unei discuții cu comandamentul sovietic, s-a stabilit gruparea forțelor române în zona Buhuși, Roman, Bacău, în vederea reorganizării acelor unități și participării la luptele împotriva germanilor.

În plină activitate de reorganizare a structurilor și pregătire pentru acțiunile viitoare, la 2 septembrie 1944, în baza unor ordine superioare, comandamentele sovietice de la contact au dispus dezarmarea unităților noastre, iar comandanții de unități și șefii de stat major internați la Bacău, ceilalți ofițeri la Roman, trupa încolonată și deplasată în mai multe etape de marș și cartiruită, în final, la Bălți.

Datele privind efectivele internate sunt diferit prezentate în lucrări de specialitate. Într-o lucrare mai recentă, pe baza datelor din arhivele Federației Ruse se face următoarea afirmație: „Conform aprecierilor Comisiei Române pentru Aplicarea Armistițiului, în perioada 24-31 august 1944 au dispărut 97 732 militari ai armatei române (1363 ofițeri, 1688 subofițeri, 97 732 soldați). Într-o notă informativă din 5 decembrie 1944 L.P. Beria comisar al poporului pentru afaceri interne al URSS, îl informa pe I.V. Stalin și V.M. Molotov despre sosirea la locurile de detenție a 97.000 prizonieri de război capturați în urma lichidării grupărilor inamice încercuite în zona Chișinău. În această notă se menționa că, la acea dată în evidența NKVD al URSS se aflau 156 112 prizonieri români, fapt ce permite să se tragă concluzia că după 20 august 1944 peste 120 000 de militari români au fost luați prizonieri de către trupele sovietice”¹⁵.

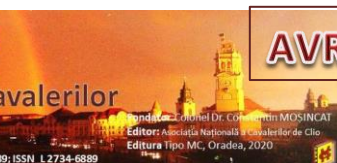
Atitudinea sovieticilor a fost brutală, specifică situațiilor de luptă, generate fie de necunoașterea situației politice și militare proclamată în seara zilei de 23 august, fie de neluarea în considerare a „Proclamației”, neprimirea sau primirea ordinelor privind atitudinea față de trupele române. Tabloul situației trupelor române era tragic, sub anumite aspecte asemănător situației din anul 1940 între Prut și Nistru.

Dezarmarea trupelor române a durat până la 5 septembrie pentru forțele navale maritime și fluviale, până la 7 septembrie 1944 pentru trupele de uscat, dată când parte din trupele sovietice au intrat în Transilvania, iar comandamentele române de armată și corp de armată, cu unitățile din compunere, au fost subordonate Frontului 2 Ucrainean, Marele Stat Major român rămânând fără atribuțiile specifice, de planificare și conducere a operațiunilor militare, doar cu cele de asigurare a logisticii trupelor române și chiar sovietice, conform cerințelor politice și militare impuse de către noul „aliat”, inițial prin ordine pe linie militară, ulterior în virtutea prevederilor „Convenției de armistițiu” din 12 septembrie 1944.

O altă prevedere a Proclamației era aceea că „Națiunile ne-au garantat independența țării și neamestecul în treburile noastre interne”. A existat o asemenea garanție consemnată în scris? Chiar dacă a existat, este evident că a fost una formală, în condițiile când cuvântul de ordine al aliaților era capitularea necondiționată, iar în privința neamestecului în treburile interne era doar o iluzie pentru cei care una declarau, alta știau bine despre cursul real al acțiunii învingătorilor, în special a sovieticilor, care acționau pe toate căile pentru impunerea în statele eliberate militar un regim cu elemente specifice ocupației politice și militare, în acord cu interesele lor, nedisimulat în trecut și atunci.

Un aspect important, care nu trebuie eludat în orice analiză a evenimentului de la 23 august 1944 este cel al notificării schimbării de atitudine tuturor statelor, în special celor care făceau parte din

¹⁵ Prizonieri de război români în Uniunea Sovietică. Documente 1941-1956, Coordonator Vitalie Văratice, Editura și tipografia Monitorul Oficial, București, 2013, p. XXI

AVRAM IANCU - 200!

Nr.8(48/august 2024)

alianța Națiunilor Unite. Cu siguranță, notificarea trebuia întreprinsă prin Ministerul de Externe, pe căile de comunicare directe și indirecte, ceea ce, din păcate, nu s-a realizat.

Atunci și ulterior s-au căutat, găsit și prezentat argumente pentru lipsa unei notificări oficiale. Cu siguranță, nu lipsa de profesionalism a personalului din această structură este cauza. Nici dificultățile de comunicare nu pot fi invocate, în condițiile în care acestea existau, pe diferite căi, dovadă fiind documentele din Arhivele Diplomatice ale României, care confirmă existența posibilităților tehnice de transmitere și primire a documentelor cu conținut diferit în privința clasificării.

Comunicarea oportună a schimbării de atitudine politică și militară din seara zilei de 23 august 1944, ar fi permis imediat și ulterior o altă abordare a discuțiilor pe diferite probleme cu partea sovietică, care avea libertate de acțiune din partea SUA și Marii Britanii.

Cu siguranță, la Moscova s-a cunoscut schimbarea de atitudine a României chiar din acea seară, poate chiar prin intermediul celor doi reprezentanți ai PCR implicați în pregătirea actului de răsturnare a guvernului Ion Antonescu.

Cu toate acestea, abia la 25 august în „Pravda” se comunica faptul că *„În România se petrec evenimente de natură să concentreze asupra sa cea mai mare atenție”*; 27 august: *„Leșirea României din Axă are o importanță covârșitoare pentru întreg Balcanul”*; la 28 august: *„Leșirea României din război înseamnă prăbușirea Germaniei, ...este un exemplu dat altor popoare aflate în aceeași situație”*¹⁶.

Sucesiunea și conținutul informațiilor transmise în legătură cu schimbarea de atitudine decisă la București, denotă o strategie pe termen scurt a autorităților de la Moscova, care puteau oricând să-și justifice acțiunile prin lipsa unei notificări oficiale. Este cât se poate de evident că în relațiile internaționale, mai ales în timp de război, orice defecțiune este valorificată din plin de către adversar, iar argumentările ulterioare a celui care a comis eroarea de comunicare nu sunt luate în considerare, iar consecințele rămân ireparabile.

La 80 de ani de la momentul schimbării de atitudine la București, se poate pune și întrebarea, de ce s-a modificat data înlăturării mareșalului Ion Antonescu și trecerea României de partea Națiunilor Unite? A fost oportunitatea despre care a vorbit după 1990 fostul rege Mihai I¹⁷, ori alte considerente, în special de ordin militar!?

Având rezerve față de unele declarații ale celor implicați în eveniment sau care au trait acele vremuri, în privința actului de la 23 august 1944, ridic problema unei intervenții din exterior asupra decidenților, pentru evitarea unei situații militare defavorabile sovieticilor pe frontul din Moldova.

După declanșarea și desfășurarea cu succes a operațiilor militare declanșate la 20 august 1944 de către fronturile 2 și 3 ucrainene, comandamentele sovietice au apreciat corect că următoarea poziție de rezistență a trupelor române și germane va fi aliniamentul fortificat Focșani, Nămoloaș, Brăila.

Pentru evitarea unei asemenea situații, posibil ca celor care pregăteau schimbarea de atitudine a României în război să le fi fost sugerat, pe căi neoficiale, discrete, poate chiar greu de recunoscut, ca acțiunea să fie devansată. Oportunitatea a fost cât se poate de bună în contextul audienței solicitate la regele Mihai I de mareșalul Ion Antonescu pentru după amiaza zilei de 23 august, singurul care putea pune în aplicare înlăturarea conducătorului statului și numirea unui alt prim ministru.

Accreditarea istorică privind reținerea mareșalului Ion Antonescu la ordinul regelui Mihai I nu poate fi, deocamdată, contestată. Tot ceea ce s-a scris, până în prezent, în legătură cu evenimentele de la Palatul Regal în după amiaza zilei de 23 august 1944 nu poate fi contestat. Cei trei mari lideri ai alianței Națiunilor Unite au recunoscut și recompensat gestul regelui Mihai I. Totuși, tot cei mari lideri politici au fost, sub o formă sau alta, părtași la înlăturarea de pe tron a regelui Mihai I și instaurarea regimului politic dorit de Moscova.

Este evident, chiar dacă sunt contestări în acest sens, că începând cu anul 1943 guvernului sovietic i s-a acordat libertate de acțiune în spațiul românesc, de la Washington și Londra mimându-se o opoziție față de abuzurile sovieticilor în teritoriile „eliberate”. Erau alte interese, globale, care trebuiau soluționate, în alte zone ale spațiului euro-asiatic, cele din estul Europei fiind, la acea dată, minore sau lipsite de interes pentru statele occidentale.

¹⁶ Apud, Florin Constantiniu, Mihail E. Ionescu, *August 1944. Repere istorice*, Editura științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 189.

¹⁷ Stelian Tănase, *Conversații cu Regele Mihai*, Editura Cotrint, București, 2018, p. 89-103.